

LIBAZSÍRTRÜKK ÉS NÉGYSZÁZEZER KORONA

A nagycsarnoki kofák kicsiben kezdtek. Először csak kevéske vizet lötytintettek a tejbe. Aztán egyre többet. A háború vége felé már az a mondás járta, hogy nem a tejet hígították vízzel, hanem a csapvízbe csurgattak valamennyi tejet – aztán a színtelen lötyöt mésszel fehéritették, silány minőségű liszttel, korpával „tartalmasították”.

*Burgonyát osztanak a háborús
Budapesten*

Híába maximálták az árakat a hivatalok, hiába szabtak ki pénzbüntetést, olykor néhány napnyi szabadságvesztést is. Az árdrágítók, hamisítók nagy üzlete a háború végéig kitartott.

A pirosaprikát téglaporral, a tojásport kukoricaliszttel „gazdagították”, sárga kátrányfestékkel színesítették, a kolbászhuszt pacallal, a békeidőben mindig kidobott húsnyesedékekkel, a lisztet őrölt kukoricacsutkával, a bort – melleleg: békeidőben sem szokatlan módon – vízzel szaporították, a vízzel hígított kénsavat ecetként árulták.

Nagy találékonyaságról tett biznyságot az a csaló, aki egy hordó libazsírt kínált a pultján. A vevő óvatos volt. A hordó akonalyukába beledugott egy hosszú pálcát, azt kihúzva aztán megnyugodva konstata

hogy az végig zsíros lett. Csak otthon döbent meg: rájött, hogy az eladó alul beforasztott csövet dugott az akonalyukba, és csak abban volt pár deci libazsír. A hordó pedig vízzel volt tele.

Csábítás a csalásra

Mások nem áruval, hanem az „életben maradási esély” ígéretével kereskedtek. Az 1942-ben megjelent, A 60 éves a Magyar Rendőrség című emlékkötet egyik 1916-os története a fővárosi katonai hivatal Rózsa utcai kirendeltségének három tisztviselőjéről szól. Ők ezer, esetenként négyezer koronáért százsámra állítottak ki hadi alkalmatlanságot igazoló, pecséttel ellátott iratokat – ezzel

annyi pénzre tettek szert, hogy abból birtokot, házakat vásárolhattak (becsapottjaikat később pótsorozásokon mégis behívták).

Jó néhány cég kapott hatalmas megrendeléseket a hadseregtől csukasziürke posztóra. Közülük több is horribilis áron szállított „valamit”. Ahogy a Népszava írta (1915. március 16.): „A legrosszabb minőségű posztókat és szövötteket, még olyan szövötteket is, amelyek csak női ruhák készítésére alkalmasok, csukasziürkére befestették és szállították egyes helyekre. Egyik-másik kereskedő 12 koronáért olyan posztót szállított, amelynek 1 korona az ára. A család úgy derült ki, hogy egy katonai parancsnokság tett jelentést arról, hogy a katonák új ruhája már az első letérdepelesnél vagy guggolásnál elszakad a térdnél és más helyen is.”

A Rákóczi téren, 1918 késő őszen

A büntény kivizsgálása egy évnél is tovább tartott. A Népszava (1916. augusztus 1.) érthető felháborodással vezette be az ítéletről beszámoló tudósítását: „Az árdrágítók és élelmiszeruzsorások, a különféle hamisítók... a pénzvágynak szolgálatában rabolják, gyötrik és pusztítják az ország népét, a csaló hadseregszállítók a háború iszonyú fáradaiba, a Kárpátok fagyos, hóviharos telébe küldötték a katonákat olyan ruháikban, olyan lábbelikkel, amelyek az ellenséges golyó nélkül is ezerszámra pusztították a hazánkat, az ő hazájuknak védelmére is odaparancsolt mártírtömegeket.” A legsúlyosabb büntetést egy katona kapta: „Fenyves Jákó őrnagyot, központi ruhatári kezelőtisztet bűnösnek mondja ki a hadosztálybíróóság a katonai büntető törvénykönyv. 327. szakaszában meghatározott, az állam hadiereje ellen elkövetett bűntettben, mert mint központi ruhatári vezető rosszhiszeműen és célzatosan, ajándékokért és jutalmakért a szállított posztók minőségét figyelembe nem véve, elleplezte a visszaéléseket és ezért őrnagyi rangjától való megfosztásra és tizenöt évi súlyos börtönrre ítéli, havonként egy napi böjttel és negyedévenként tizennégy napi magánzárkával és a böjtnapon kemény fekhellyel súlyosbítva.”

Tíz tonna kávéházi szappan

A polgári bíróságok általában enyhébb ítéleteket hoztak – hiszen „csak” hátországi ügyekben kellett eljárniuk. A népszerű bulvárlap, Az Est 1916. október 29-én Rendőrségi vizsgálat a budapesti nagyvágóknál – Nem adnak zsírt a henteseknek címmel jogos közfelháborodást keltő esettel szolgált. Tarján Vilmos tudósítása szerint: „A detektívek henteslegényeknek, kupeceknek öltözködtek és megjelentek a sertésközvágóhídon, kiskorcsmákban, a hová a henteslegények és kishentesmesterek járnak. Érdeklődtek, füleltek, hallgatództak... kiderült, hogy a sertésközvágóhíd fülbekelőinek, vagyis a nagyvágóknak legtöbbje nem ad el a kishenteseknek zsírt, még pedig azért, mert ezek csak a maximális árat akarják fizetni. A nagyvágók a sertésekről leszedik a szalonnát és a hájat, a hájnélküli disznóhúst aztán eladják maximális áron. Szalonna és zsír azonban maximális áron nem kapható. Megtudták a detektívek, hogy vannak olyan nagyvágók, a kik hamis árubevallásokkal vagonszámra szállítják ki a zsírt Ausztriába 14, 16, sőt 18 koronás áron. (A kiolvasztott zsír maximális ára fogyasztók számára tudvalevőleg 9 korona 40 fillér)... A nagyvágók Budapesten is eladnak zsírt, de maximális áron felül.”

A tizenhat vádlott közül tizenháromat megbüntettek. A legsúlyosabban Demkó Dezsőt,

a Budapesti Húskereskedelmi Részvénytársaság ügyvezető igazgatóját: két hónapi elzárásra és 7 000 korona pénzbüntetésre.

Az Estnek ugyanebben a számában az ismert nevű riporter, Fényes László egy több lépcsős csalásról számolt be. Egy budapesti ügynök tíz tonna 18 százalékos zsírtartalmú szappant rendelt a gyártótól (a kor szabályai szerint a legkisebb zsírtartalom 20 százalékos volt). És fizetett ezért kilogrammonként 2 korona 40 fillért, összesen 24 ezer koronát. Amikor a 10 tonna szappan elkészült, raktárba került. A tulajdonos egy hét múltán 2 korona 75 fillérért adta tovább. Az újabb vevő 2 korona 95 fillérért kapta meg. A következő, immár a negyedik vevő 3 korona 50 fillérért. Az 3 korona 75 fillérért, a hatodik egy közvetítő segítségével 4 koronáért. Ő volt az első, aki el is vitte a raktárból az árut. Aminek a zsírtartalma eközben – papíron legalábbis – 34 százaléknnyira változott...

A „nagy pályások” mellett voltak piti bűnözők vagy csalni szándékozók is Egyikükről a Magyarország írt (1918. március 1.) Az előkelő öltözkű, magát egy kapitány feleségének kiadó hölgyet öt károsult asszony jelentette fel. Azért, mert 360 koronáért mindegyiküknek följánlott egy olyan szállítólevelet, amivel a ferencvárosi teherpályaudvaron harminc vagy negyven mázsa szentet lehetett volna vásárol-

*Az áru még nem jött,
a sor már órák óta vár*

ni. Nagy szó volt ez abban az időben, amikor a belvárosi kereskedőknél hosszú sorok álltak, hogy öt vagy tíz kiló (!) szénhez jussanak. A szállítólevél persze hamis volt, a rendőrség gyorsan kiderítette, hogy ki volt a csaló (valóban egy katonatisztnak, de egy másik, akkor a fronton lévő főhadnagynak a felesége), de „lapzártáig” nem sikerült elfogni.

A sajtó a bűnös?

Elítéltek viszont egy húsügyekben tevékenykedő gyáros-kereskedőt – mellesleg pedig: városatyát. A Pesti Napló 1918. márciusi első számából a tényen kívül másról is értesülhettek az olvasók: „Az árdrágító Zeidl Vencel a toloncházban ül, bizonyára igaz öröme a sok agyonuzsorázott fogyasztónak. S most a budapesti hentesek ipartestülete mégis megmozdult, hogy kihúzza a csávéba került szaktársát. Kérvényt adtak be az igazságügy-minisztériumhoz, kérve, hogy Zeidl büntetését függeszék fel. Mindenesetre furcsa ez a túlságos részvétélzés Zeidl mester iránt, majdnem azt jelenti, hogy az ipartestület szolidáris az árdrágító Zeidllal. Ez a tény igen különös színben tünteti fel az ipartestületet, amelynek vezetőjéről, Bittner Jánosról azt írhatta a Mészárosok és Hentesek Lapja, hogy minden ambícióját egyes cégek és saját érdekeinek szolgálatában merítette ki. Nemcsak írta ezt, de írhatta ezt a cikkíró, akit az ellene indított sajtópörben felmentett a bíróság.”

A szerezsenmosdatás – és annak mintegy részeként a sajtó munkájának akadályozá-

sa – a háború utolsó évétől sem volt idegen. Okkal háborodott fel a május 21-iki számban a Népszava publicistája: „A háború parazitáit, az árdrágítókat, az uzsorásokat eddig is a sajtó húzta a nyilvánosság piacára és vetköztette le, nem a hatóság. A paraziták eddig is jobban féltek a nyilvánosságtól, mint attól a pénzbüntetéstől, amit a kislajbi-zsebből kifizethettek. A sajtót ebben a tisztító munkájában, egyes fiskálisok kezdeményezésére, a nagypénzű gazembereket védő ügyvédek óhajására megakadályozni akarja az ügyészség és a rendőrség. Az 1914. évi sajtótörvénynek abba a szakaszába kapaszkodnak bele, amely a nyilvánosságra nem hozott iratok engedély nélküli közzétételére vonatkozik, és ezt akarják alkalmazni minden egyes esetre, amelyet nem a rendőri sajtóiroda hivatalosan ad ki. Az árdrágító spekulánsoknak és uzsorásoknak ezt a védelmét a budapesti ügyészség új vezetője, dr. Vári Albert kezdeményezi. Az ügyészség vezetője ugyanis átírt a budapesti rendőrséghez, és fölszólította a főkapitányt, hogy minden egyes esetben, amikor a lapokban olyan közlések jelennek meg, amelyeket nem a rendőri sajtóiroda hozott nyilvánosságra, indítsák meg tiltott közlés miatt az eljárást. A főkapitány nemcsak sietett eljárni az ügyészi átírat szellemében, hanem túlbuzgalmában a rendőrtisztviselőket is igen nyomatékosan figyelmeztette, hogy az ilyen esetekben megindított eljárást, mint bűnrészessekre, rájuk is kiterjeszti, ha gyanú merül fel, hogy az illető hírlapi közlemény információja egészben vagy részben tőlük származik.”

A HÁTORSZÁG mindennapjai-ról Karinthy Frigyes A feleségem beszél címmel kegyetlen-szomorú satírasorozatát írt a Pesti Naplóba 1917 júniusától 1918 szeptemberéig. Az elharapódzó cserekereskedelemtől szóló fejezet – szándékos nyelvi zavarokkal – 1917. június 7-én jelent meg: „Hát kérlek szépen, sikerült mégis beszerezni valamit, még hozzá nagyon olcsón, az egész egy kis utánjárás, ez se sok, mindent elintéztem a házban, hiába, egy ilyen bérkaszárnnyában minden megvan, csak az ember jőben legyen a boltosokkal, hát kérlek szépen, tudod, a trafikos már régen ígérte azt a két kiló cukrot, ha szerzek neki öt kiló zsírt – ez most sikerült, beszéltem a papírkereskedővel, aki holnapra elküldi a zsírt, feltéve, hogy pár cipőt, amit a suszternek ígért, ha a trafikos a hentesből meg tudom kapni neki azt a három fűszeresnek átadja a fél kiló paprikát és megkapja tőle azt a kétszáz mirjamot, amit az én közvetítéssel szerzett a szenestől a puceros két mázsa koksztért cserébe.”